

Jaume Massó Carballido

ARRAGONA, AL FINAL DEL SEGLE XX, SEGONS JOSEP YXART

Entre el desembre de 2006 i el gener de 2007, vaig publicar en la premsa de Tarragona, Reus i Riudoms diverses cartes inèdites –una d'Antoni Gaudí i tres d'Eduard Toda– procedents de l'epistolari de l'escriptor Pin i Soler que es conserva a la Biblioteca-Hemeroteca Municipal de Tarragona (BHMT), concretament del llegat del senyor Carles Babot.¹ Amb aquella petita mostra, esperava haver cridat l'atenció dels nostres filòlegs i historiadors de la literatura vers aquest important fons documental, que inclou cartes de personatges tan interessants com Caterina Albert (Víctor Català), Josep Maria de Barberà, Jaume Bofarull, Francesc Carbó, Ramon Casals i Vernis, Pompeu Gener, Pere Lloret, Josep Martí i Folguera, Artur Masrera, Ramon Miquel i Planas, Narcís Oller, Felip Pedrell, Ferran de Querol, Marià Rius (comte de Rius), Tomàs Sucona, Pere Antoni Torres i Jordi, Bernat Torroja i Cosme Vidal (Josep Aladern), per esmentar només els que em són més coneguts. En aquest nou article m'ocuparé –ben succintament– de tres de les dotze cartes que el crític i escriptor tarragoní Josep Yxart i de Moragas (1852-1895) va adreçar al seu compatriota Josep Pin i Soler (1842-1927). No cal dir que aquesta dotzena de missives d'Yxart a Pin, escrites entre 1887 i 1894, complementen amb escreix les tres cartes que fins ara es coneixien de Pin a Yxart (una de 1888 i dues de 1889), que van ser publicades i estudiades per Josep Maria Domingo fa més d'un quart de segle, en el segon volum de la desapareguda revista *Treballs de la Secció de Filologia i Història Literària*, del no menys malaguanyat Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV.²

No em pertoca analitzar aquí els nous detalls que aporten aquestes cartes sobre la relació literària de Pin i Yxart (doctors té la

Filologia i ja se n'ocuparan, si escau), però no em puc resistir a recordar algunes de les frases que el primer va deixar escrites –sobre el segon– en els seus *Comentaris sobre llibres y autors*. D'entrada, Pin hi dóna una imatge benèvola del ja traspassat Yxart, però de seguida comença la càrrega àcida: “Me semblà un home estimable per sa dolsura, per sa educació, per les seves aficions. Si hagués viscut més anys, hauríem sigut molt bons amichs. Vaig tractarlo poch, car al venir jo a viure a Barcelona, aviat se posà malalt de la llarguíssima malaltia que se l'endugué. Literàriament, no era inventor y per mancansa d'inventiva, tenint com tenia, gran amor a les lletres, decantà ses aficions a la Crítica, no arribant a ser un gran Crítich, perquè, tot y sent molt intel·ligent, no havia pogut ferse'l capital de coneixements que's necessiten pera exercir ab lluhiment tan alt sacerdocí. No sabia llengües, no havia vist món, era fadrí y no havia tingut tractes íntims més que ab dispeseres, ignorava moltes coses de la vida y tenia poca lectura; però dintre la pobresa literària del seu temps, a Barcelona, al costat dels *gacetilleros* dels altres Diaris, fins al costat d'aquell crítich encarcerat del «Brusi», les seves *Críticas* de la *Vanguardia*, els seus entusiasmes *pro* o *contra* certs comedians o certs autors, fins les seves apreciacions d'obres plàstiques, tan sense base, tan fluixes, tan pobres, conservaven una certa tonalitat senyorívola que les feya agradables... no per llur originalitat, ni per l'amplitud del seu criteri, sinó perquè l'Yxart [*sic*], encara que escrivint quasi sempre en castellà, era *dels nostres* y aquells mateixos que volgueren l'Àngel Guimerà *alt tràgich*, volien l'Yxart *gran crítich*... Calia tenirne!”. No continuo transcrivint l'opinió de Pin, que segueix sense embuts ni misericòrdia, i em quedo només amb les desqualificacions suara esmentades

i amb la comparança –més aviat odiosa, però encara favorable– amb l'encarcarat Joan Mañé i Flaquer (Torredembarra, 1823 - Barcelona, 1901).³

La primera carta d'Yxart a Pin que transcriuré parcialment (tot corregint-hi únicament els accents i posant en cursiva els mots subratllats) fou datada a Barcelona el 30 de desembre de 1888. Després de la salutació amical de rigor ("Estimat amich"), d'uns amables desitjos de "bon principi y fi d'any" i d'unes quantes frases poc transcendents, Yxart entra en matèria:

Ni os he escrit fa temps, ni he contestat com devia a la sabrosíssima carta que me dirijreu *impremtada* y que córra per aquí de mà en mà. Però consti que, mogut pel remordiment, y en justa compensació, a vós felicito l'any nou, avans que a tothom, en tota la extensió de la paraula. Acabo d'arribar de Tarragona, convertida en un fangar, bruta, abandonada, solitària, sense barcos en lo port, ni gent pe'ls carrers; en algunas botigas uns ròtuls esferihidors que diuhen: *liquidación, por cesación de comercio* (en castellà, la llengua dels que'ns han portat a tal desastre). Sols en la catedral, cuberta ab sos richs tapisos, banyada en sa llum freda, y ab sas perspectives de estereòscopo, seguian los canonjes *barbotejant cantúrias*. Me semblà que cantaban las absoltas de la vella *Tarraco*. Lo doctor Barberà me parlà de vós y de vostre llibre, y en una tarde en què ma tristesa era fonda, me llegí (per distreuurem) las lamentacions de Jeremias. La cosa estaba en situació!

He de consignar que "lo doctor Barberà" era –evidentment– l'eclesiàstic i literat Josep Maria de Barberà i Canturri (Reus, 1833 - Barcelona, 1900) i que "vostre llibre" era la novel·la pinisoleriana *Jaume* (publicada feia poc).

Val a dir que els adjectius crítics que Yxart dedicava a Tarragona, en la seva carta a Pin del 30 de desembre de 1888, m'han recordat –inevitablement– uns altres que, molts anys després, el poeta Salvador Espriu adreçaria a una pàtria encara més gran. I és que a Yxart, tot i els seus èxits barcelonins, el preocupava molt la seva ciutat nadiua. I expressava aquest neguit no només de manera privada sinó també públicament, tal com demostra el text del discurs que havia llegit tres mesos abans en un certamen portat a terme a l'Ateneu Tarraconense de la Classe Obrera, arran de les festes de Santa Tecla. Vegem-ne només una frase: "Sí; digam-m'ho clar, sense ofensa per ningú i sense alarma de ningú: lo mellor patriotisme, el que tots los conté com en germen substanciós i rublert, lo més sincer, lo més real, lo més positiu és el patriotisme local".

Dos anys més tard, el 27 de desembre de 1890, Yxart va llegir novament a l'Ateneu un discurs molt interessant –ara en castellà– en què reprenia la tesi suara expressada, tot repassant ràpidament la bibliografia sobre les riqueses arqueològiques de la ciutat

(amb especial atenció a Lluís Pons d'Icart i a Bonaventura Hernández i Sanahuja). Les paraules finals també són aclaridores: "Estudiándola, la amaremos más todavía. Y no suceda, como sucede ahora, que mientras los extranjeros acuden a visitarla, nosotros apenas sabemos enseñarla; mientras todos la alaban fuera, nosotros la despreciamos dentro. Contribuyamos a la cultura de la patria común ofreciéndola nuestro óbolo, modesto pero apreciable, llevando en el anverso el escudo de Tarragona, y en la orla el nombre de Tarragona, *dulcísima patria nuestra*".⁴

A la primeria de 1894, quan Yxart ja patia les conseqüències de la tuberculosi laríngia que l'acabaria portant a la tomba, va tornar a escriure a Pin. En una carta datada a Tarragona el 17 de gener, li explicava, entre altres coses:

¡Què os diré de la meva salut? La afonia persisteix, y ab els frets s'ha agravat, però, en cambi, y per tranquilisarme, estich gras y de bon color. El tracte de casa 'm prova. No obstant, no abandono el meu projecte de tornà' ben prompte, probablement per anarmen al Vernet, perquè no puch seguir en aqueixa interinitat. Además, la excessiva pau de la nostra *Tarraco* y l'aislament y relativa ociositat en què visch, no fan per mi. Això està mort. No veig a ningú, fora d'en Martí y las sevas donas y encara no diàriament. Ni per donar llarchs passetjs serveixen nostres amichs d'infància, engorronits en el *cassino* a parlà' de Melilla (!), del Ajuntament y demés murmuracions de vehinat, o amagantse en la sala *del crimen*. Com a res d'això 'm sé acostumà', me passo las vetllas sol a casa, entre llibrots y *quartillas*, després de pendre 'l sol llargas horas per aqueixas carreteras. Però fins la grata soledat e independència que permeten treballar ab delit y metòdicament, cansan ben prompte si no alternan ab el cambi d'impressions y la febre de la lluyta diària. Aquí aqueix comers d'idees és impossible y ni l'intento. En quant a la febre icom no m'emborratxi!

L'última carta conservada és del 14 de febrer de 1894. Hi dóna més detalls sobre la seva vida quotidiana i diverses i afectives pinzellades sobre la ciutat:

Perquè entre passejar, dormir y cuidarme, se m'en van las vintiquatre que'n té 'l dia, fora d'una mitja dotsena en què *treballuqueo* lo que puch. El passejar sobre tot, ha arribat a constituir ara la meva mania; surto llargas horas el dematí, torno a caminar a la tarde, fins a posta de sol ... y aixís vaig vivint y esperant l'hora de tornà' a Barcelona. / Ab això està dit que ja conech fins cada una de las pedras de las nostras murallas, del portal del Roser per amunt a donar la volta pel passeig de Sant Antoni y a baixar per la carretera de Barcelona. Al Serrallo hi baixo cada tres o quatre dias a veure subastà' y pesà el peix y fóra casi una impertinència que tractés de recordarvos ia vós! lo pintoresch de tals escenas, rabejadas de llum y .... de mala oló'. Però iamich Pin! això és bo per veureho una, dugas, tres vegadas y ab companys: cada tres diumenjes, ya no fa efecte. .... No obstant, os he de dir una cosa, sense fer *literaturas*. Els dias són quí, com sabeu, tan esplèndits, tan plens de sol, el mar y el cel omplen de tal

manera el panorama casi cotidià d'aquesta població, que en el meu estat especial, passejar, veure, contemplar tot això, és lo que més me diverteix y m'alenta. Me sembla això un *sanatori* grandios y m'encanta todas las tardes. Hi ha horas deliciosas, a la contrapunta sobre tot, sentint el clapoteig del aigua, y extenent la vista per aquella planura d'un blau clar, serena, riallera, lluminosa, d'una tranquil·litat ideal y adormidora: anava a dir "balsàmica"; no sé si m'explico, perquè caldria entrar en llargues explicacions sobre 'l meu estat d'esperit a ciertas horas [...]. ¿Heu vist may la nostra Tarragona de dalt, a vista de pájaro? Desde la torratxa de casa, veig casi tocant un terrat melancòlic ahont passejan las monjas beatas, donantse el bras de tres en tres y saltant a lo millor com colegialas! ¡Què lluny, però què lluny se trova un, mirant tot aquell teulat rònech, de Barcelona y els anarquistas y las fàbricas etc!

Josep Yxart va morir a Tarragona quinze mesos i escaig més tard, el 25 de maig de 1895.⁵

Març de 2007

JAUME MASSÓ CARBALLIDO

DIRECTOR DEL MUSEU
D'ARQUEOLOGIA SALVADOR
VILASECA, REUS
jmasso.museus@reus.net

*Dues planes de la carta
del 14 de febrer de 1894,
d'Yxart a Pin.
BHMT, Llegat Babot.*

Notes

1. MASSÓ CARBALLIDO, Jaume: "Una altra carta inèdita de Gaudí (1907)" a *El Punt* (Tarragona-Reus), 10 de desembre de 2006, p. 37, i *L'Om* (Riudoms), núm. 433, gener de 2007, p. 37. ÍDEM: "Toda, Gaudí, Pin i Escornalbou (1911)" a *Diari de Tarragona*, 25 de desembre de 2006, p. 33; a *El Punt* (Tarragona-Reus), 2 de gener de 2007, p. 31, i a *L'Om* (Riudoms), núm. 434, febrer-març de 2007, p. 29. IBÍDEM: "Eduard Toda i els 'papers' d'Alí Bei (1910)" a *Diari de Tarragona*, 30 de desembre de 2006, p. 41. IBÍDEM: "Toda, home de negocis a Londres (1901-1919)" a *Diari de Tarragona*, 6 de gener de 2007, p. 44. Vegeu també el volum *Llegat Carles Babot Boixeda*, editat l'any 2006 pel Museu d'Història de Tarragona i la Biblioteca-Hemeroteca Municipal.
2. DOMINGO CLUA, J. M.: "Sobre la relació entre Josep Pin i Soler i Josep Ixart: Tres cartes de Pin a Ixart" a *Treballs de la Secció de Filologia i Història Literària*, 11, Tarragona 1981, p. 109-123.
3. PIN I SOLER, J.: *Comentarios sobre libros y autores*, Tarragona 1947, edició pòstuma, p. 123-124.
4. YXART, Joseph: *Tarragona. Notes de color*, a cura de Rosa Cabré, Tarragona 1995, p. 147 i 165-166; vegeu també les p. 14-15.
5. Agraïxo a la senyora Elena Virgili, responsable de la BHMT, les facilitats atorgades per a la consulta de l'epistolari de Pin i l'escàner que serveix per il·lustrar aquest article.

